

Kapitola VII – Plnění Národní politiky výzkumu a vývoje ČR (2004–2008) a její aktualizace z roku 2006

Předkládaná kapitola navazuje na obdobnou kapitolu v analýze VaV 2005. Kapitola obsahuje blokově uspořádané informace o:

- plnění Národní politiky výzkumu a vývoje ČR na léta 2004 až 2008, která byla schválena usnesením vlády ze dne 7. ledna 2004 č. 5
- plnění Harmonizace Národní politiky výzkumu a vývoje ČR na léta 2004 až 2008 s Národní inovační politikou ČR na léta 2005 až 2010 a dalšími relevantními dokumenty České republiky a Evropské unie, která byla schválena usnesením vlády ze dne 22. února 2006 č. 178

Národní politika výzkumu a vývoje (NP VaV) relativně pružně reaguje na nově nastalé skutečnosti a z nich vycházející dokumenty, které na aktuální stav výzkumu a vývoje mají vliv. V současnosti se to týká zejména dokumentů Dlouhodobé základní směry výzkumu, Národní inovační politika, nového zákona o veřejných výzkumných institucích a dokumentů Evropské unie o aktualizaci Lisabonské strategie, Evropské charty pro výzkumné pracovníky a Kodexu chování pro přijímání výzkumných pracovníků. Vyvolané změny byly promítnuty do materiálu „Harmonizace Národní politiky výzkumu a vývoje České republiky na léta 2004 až 2008 s Národní inovační politikou a dalšími relevantními dokumenty České republiky a Evropské unie“ a vyústily také do potřeby novelizace zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře VaV. Souběžně pokračovalo plnění úkolů NP VaV, které přecházely z minulých let.

K nejvýznamnějším dokumentům a legislativním opatřením jsou uvedeny podrobnější informace. Samostatně je charakterizována mezinárodní spolupráce ve VaV.

Národní program výzkumu I (NPV I)

Národní program výzkumu je definován ze zákona jako soubor programů řešících formou projektů základní a aplikovaný výzkum. NPV I byl připravován a schválen v r. 2003 a odráží v tematických i průřezových programech tehdy platnou národní politiku VaV. Jeho tematická náplň byla určena odborníky metodou „technology foresight“. Program byl zahájen v r. 2004.

V NPV I se vyskytly některé nedostatky. Za nejzávažnější lze označit obtížnost koordinace a jednotného hodnocení i administrace programu vzhledem ke značnému množství poskytovatelů a nedostatečnou administrativní podporu koordinační činnosti i chybějící agenturní zázemí, které by zajistilo administraci NPV I jako celku nebo jeho podstatné části (například všech tematických programů). V červnu 2006 MŠMT podalo vládě informaci o průběhu NPV I, kterou vláda vzala na vědomí usnesením ze 28. června 2006 č. 806.

Národní program výzkumu II (NPV II)

NPV II, schválený usnesením vlády ze dne 9. března 2005 č. 272, realizuje podstatnou část NP VaV, vymezuje konkrétní cíle podpory na období 4 až 6 let pro účelové financování realizace tematických a systémových priorit výzkumu v ČR. Program obsahuje seznam kritérií pro ex-post a ex-ante hodnocení, cíle tohoto programu jako celku i jeho tematických a průřezových částí a ukazatele pro zjištění plnění zmíněných cílů. Vzhledem k členství ČR v Evropském společenství musel tento program před zahájením získat notifikaci Evropské komise.

V NPV II, vyhlášeném na léta 2006–2011, se problémy programu NPV I podařilo odstranit snížením poskytovatelů na dva – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo průmyslu a obchodu. Obtíže vyplývající z nedostatečné administrativní, respektive agenturní podpory by měly být řešeny průběžně, částečným nebo úplným přebíráním agendy NPV II agenturami. Národní inovační politika navrhuje vybudování Technologické agentury České republiky v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu.

Z navrhovaných veřejných finančních prostředků na NPV II je 90 % určeno na 4 tematické priority. Průřezové priority budou financovány i z jiných zdrojů.

Národní program výzkumu III (NPV III)

Na základě usnesení vlády ze dne 22. února 2006 č. 178 je v současnosti zpracováván návrh tohoto programu, který má být předložen vládě do února 2008. Bude vycházet z tematických priorit Dlouhodobých základních směrů výzkumu a při jeho přípravě bude použito metody technology foresight. NPV III bude probíhat v období let 2009–2013 a využije podstatnou část veřejných prostředků na výzkum a vývoj. Resortní programy schválené vládou po zahájení NPV III nebudou naplňovat ve svých cílech výzkumná témata obsažená v tomto národním programu, budou jeho doplňkem.

Zákon o veřejných výzkumných institucích č. 341/2005 Sb.

Zákon, účinný od 13. září 2005, zřizuje nový typ právnické osoby, veřejnou výzkumnou instituci (VVI), jejímž hlavním předmětem činnosti je výzkum včetně jeho infrastruktury; instituce může zajišťovat další činnost ve veřejném zájmu a jinou, hospodářskou činnost za účelem dosažení zisku. Závazkové vztahy VVI se při veškeré činnosti řídí obchodním zákoníkem. Zřizovatelem VVI může být ministerstvo, další ústřední orgán státní správy, Akademie věd ČR nebo územní samosprávný celek. Zákon definuje řídicí a dozorčí orgány i způsob hospodaření VVI. Instituce jsou zapisovány do rejstříku VVI, který je veřejným seznamem. Rejstřík povede v listinné i elektronické podobě MŠMT, které bude provádět správní úkony spojené se vznikem či transformací a všemi změnami údajů o jednotlivých VVI.

Ze zákona mění právní formu většina existujících státních příspěvkových organizací v oblasti výzkumu a vývoje, především pracoviště Akademie věd ČR. Rovněž některé výzkumné příspěvkové organizace územních samosprávných celků, jejichž hlavní činností je výzkum včetně jeho infrastruktury, jsou transformovány na VVI. Přehled transformovaných organizací uvádí příloha zákona. Zřizovací listiny transformovaných VVI byli zřizovatelé povinni předložit MŠMT do 30. 6. 2006. Datum zápisu do rejstříku VVI je dnem vzniku veřejné výzkumné instituce; u transformovaných institucí je ze zákona tímto termínem 1. leden 2007.

Zákon o VVI ovlivňuje i řadu dalších ustanovení. Proto byl současně schválen i zákon č. 342/2005 Sb., o změnách některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o veřejných výzkumných institucích. Pro aplikaci zákona a přípravu VVI vypracovalo MŠMT několik metodických a interních průvodních materiálů a zveřejnilo je na svých webových stránkách:

- Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č.2/2006, kterým se schvaluje postup při vedení rejstříku veřejných výzkumných institucí, zápisu do něj a dalších souvisejících činnostech
- Informace zřizovatelům veřejných výzkumných institucí
- Postup při vedení rejstříku VVI

Lze očekávat, že se nové veřejné výzkumné instituce formou hospodaření značně přiblíží veřejným vysokým školám. Průhlednost finančních toků vytvoří předpoklady pro účast soukromého sektoru na spolufinancování výzkumu a využívání výsledků výzkumu v praxi.

Zákon o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách č. 227/2006 Sb.

Zákon umožní provádět výzkum na těchto buňkách za transparentních podmínek. Zákon rovněž řeší otázky dovozu a vývozu embryonálních kmenových buněk a zakazuje vývoz embryí pro výzkumné účely. Obsahuje i novou úpravu asistované reprodukce, která odpovídá všem požadavkům na etickou, občanskoprávní a rodinnou právní úpravu v celé této problematice. Součástí zákona je i novelizace trestního zákoníku, která umožní

postihovat porušování zákona v této oblasti. Zákon č. 227/2006 Sb., je účinný od 1. června 2006.

MŠMT bude ze zákona rozhodovat o vydání povolení k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a k souvisejícím činnostem, spravovat registr linií lidských embryonálních kmenových buněk a provádět v této oblasti kontrolu. Zákon upravuje také postup pro povolování výzkumu a další správní činnosti související s výzkumem na lidských embryonálních kmenových buňkách.

Podrobnosti postupu MŠMT jako správního orgánu jsou stanoveny příkazem ministryně č. 9/2006. Vzor elektronické podoby registru linií buněk je zveřejněn na webových stránkách ministerstva.

Novela zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje

Rada pro výzkum a vývoj společně s MŠMT připravuje zásadní novelu zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje) v souladu s usneseními vlády o Národní inovační politice a k Sjednocení administrativy VaV. Nezbytnost novelizace zákona umocnily i změny předpisů EU v souvislosti s přípravou na rozpočtové období let 2007–2013.

V první etapě přípravy novely od listopadu 2005 do ledna 2006 byla formou veřejné diskuse, dotazů u poskytovatelů finančních prostředků na VaV shromážděna celá řada námětů, které byly uspořádány do koncepce novely zákona. Veřejná diskuse byla ukončena v březnu 2006. V diskusi byly získány cenné podněty pro novelizaci zákona. Rada pro výzkum a vývoj vzala výsledky na vědomí na svém 216. zasedání dne 14. dubna 2006 a uložila zahájit práce na přípravě věcného záměru novely zákona.

Operační program rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ) pro Opatření 3.2: Podpora terciárního vzdělávání, výzkumu a vývoje

MŠMT vyhlásilo v roce 2005 čtyři programy podpory:

- Zkvalitňování vzdělávání na vysokých školách
- Rozvoj učitelských studijních programů
- Rozvoj dalšího vzdělávání na vysokých školách
- Rozvoj lidských zdrojů v oblasti výzkumu a vývoje

Projekty v neomezeném počtu mohli předložit pouze tzv. oprávnění žadatelé, kterými jsou veřejné, státní a soukromé vysoké školy, odborná pracoviště spolupracující s vysokými školami, výzkumné a vývojové instituce a asociace zaměstnavatelů. Na základě třífázového hodnocení vydalo MŠMT v září 2006 rozhodnutí o poskytnutí dotace. Financování je ze 75 % zajištěno z prostředků Evropského sociálního fondu, 25 % poskytuje státní rozpočet ČR. Žadatelé jsou povinni realizovat projekty na území České republiky s výjimkou území hlavního města Prahy.

V roce 2005 byly vyhlášeny dvě výzvy, poslední výzva tohoto programu se uskutečnila v srpnu 2006.

Přístup České republiky k Doporučení Evropské komise o Evropské chartě a Kodexu chování

Evropská komise vydala v březnu 2005 doporučení o Evropské chartě pro výzkumné pracovníky a o Kodexu chování pro přijímání výzkumných pracovníků. Cílem těchto dokumentů je rozvíjet integrovanou evropskou strategii v oblasti lidských zdrojů ve vědě a výzkumu a zajistit všem výzkumným pracovníkům stejná práva a povinnosti bez ohledu na to, ve které členské zemi pracují. Vytvoření transparentního a profesionálního prostředí má zlepšit tvůrčí atmosféru a následně zvýšit výkonnost těchto pracovníků ve výzkumu.

Členské země vyjadřují podporu přijetí Charty i Kodexu, některé z nich k ní však vznesly určité připomínky nebo výhrady. Také forma implementace tohoto doporučení na národní úrovni se liší u jednotlivých členských zemí. Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy bylo uloženo ve spolupráci s Radou pro výzkum a vývoj a Ministerstvem práce a sociálních věcí vypracovat a vládě předložit přístup České republiky k těmto doporučujícím dokumentům do konce roku 2006. Pro tento účel byla vytvořena pracovní skupina složená ze zástupců příslušných ústředních správních orgánů, vysokých škol, výzkumných institucí a odborné veřejnosti z oblasti výzkumu a vývoje. Pro veřejnou diskusi byla zřízena internetová adresa. Oba materiály jsou zveřejněny na portálu veřejné správy pro výzkum.

Výsledný materiál předložilo MŠMT vládě, která jej schválila usnesením ze dne 16. srpna 2006 č. 951. Vláda schválila přístup ČR k uvedeným dokumentům Evropské komise a uložila ústředním orgánům státní správy a Akademii věd ČR průběžně tento přístup uplatňovat. Stejným usnesením vláda dále uložila MŠMT a Radě pro výzkum a vývoj zohlednit Chartu i Kodex při přípravě nové Národní politiky výzkumu a vývoje ČR, která má být vládě předložena do 31. prosince 2008.

Operační program Výzkum a vývoj pro inovace (OP VaVpl)

Program je součástí přípravy České republiky na čerpání prostředků určených pro realizaci politiky hospodářské a sociální soudržnosti v letech 2007–2013. Evropským rámcem realizace politiky soudržnosti je sada nařízení ke strukturálním fondům a Fondu soudržnosti a Strategické obecné zásady Společenství. Na domácí úrovni pak tento operační program vychází z návrhu Národního rozvojového plánu ČR a Národního strategického referenčního rámce ČR na léta 2007–2013.

Globálním cílem OP VaVpl je posilování výzkumného, vývojového a inovačního potenciálu ČR zajišťujícího růst, konkurenceschopnost a vytváření pracovních míst v regionech na úrovni NUTS II takovým způsobem, aby se ČR stala evropsky významným místem koncentrace těchto aktivit prostřednictvím vysokých škol, výzkumných institucí a dalších relevantních subjektů.

Specifické cíle OP VaVpl představují způsoby, které povedou k dosažení globálního cíle. Odrážejí výsledky analýzy současné ekonomické a sociální situace v oblasti VaV, která identifikovala výzkumný potenciál ČR, jeho silné i slabé stránky. Specifické cíle jsou nastaveny tak, aby eliminovaly překážky rozvoje a růstu.

Globální i specifické cíle jsou východiskem pro formulaci prioritních os OP VaVpl:

- Rozvoj kapacit výzkumu a vývoje
- Rozvoj kapacit pro spolupráci veřejného sektoru se soukromým ve VaV
- Posilování kapacit vysokých škol pro terciární vzdělávání
- Technická asistence

První návrhy operačních programů byly předloženy vládě v květnu 2006, další pak v říjnu 2006. OP VaVpl podléhá formálnímu schválení Evropskou komisí. Předpokládá se, že se tak stane do konce roku 2006.

Mezinárodní aspekt plnění NPVaV

Zapojení ČR do 6. rámcového programu EU je důležitým ukazatelem při posuzování dalších záměrů v procesu začleňování do Evropského výzkumného prostoru (ERA). Řešení projektů se účastní 594 českých týmů, které kontrahovaly souhrnně částku 70,63 mil. €. Česká účast tak tvoří 1,4 % všech účastníků a kontrahovaná částka pro české týmy reprezentuje 0,73 % částky, kterou Evropská komise dosud uvolnila z rozpočtu 6. RP.

Nejvyšší účast a nejvyšší kontrahované částky vykazují čeští odborníci v prioritě 1, tj. věd o živé přírodě, biotechnologii a genomiky pro zdraví (LSH). Velmi malá je účast Česka v prioritě 4, tj. kosmickém výzkumu (Space) a v programu Věda a společnost (Sci&Soc).

Za pozitivní skutečnost lze dále označit pokračování v podpoře a rozvíjení infrastruktury (zejména informačních a poradenských služeb) pro úspěšné a účinné začleňování českého

VaV do ERA. V Bruselu byla 16. května 2005 otevřena kancelář Czech Liaison Office for Research and Development (CZELO) s cílem poskytovat služby výzkumným pracovníkům ze všech typů výzkumných a vývojových organizací v České republice a napomoci úspěšnému zapojení českého výzkumu do evropské výzkumné spolupráce, zejména prostřednictvím Rámcových programů pro výzkum a vývoj.

Za zmínku stojí rovněž program EUREKA, který je významným nástrojem evropské strategie a spolupráce v oblasti aplikovaného a průmyslového výzkumu a inovačních aktivit. Česká republika je od července 2005 první zemí střední a východní Evropy, jíž bylo svěřeno roční předsednictví tohoto programu.

Spolupráce pokračuje nadále v programu COST – evropská spolupráce ve vědeckém a technickém výzkumu (The European Co-operation in Scientific and Technical Research), který zajišťuje koordinaci výzkumu formou tzv. sladěných evropských akcí – ACTION; významné jsou i další mnohostranné aktivity, jako je spolupráce v rámci NATO, EMBO, CERN a SÚJVV, OECD, ESA, SEI, Visegradské skupiny a INTAS (Mezinárodní sdružení pro spolupráci s výzkumnými pracovníky z nezávislých států dřívějšího Sovětského svazu). Dvoustranná mezinárodní spolupráce se uskutečňuje na základě dohod. Z pohledu vstupu České republiky do EU lze konstatovat, že jako plnoprávný člen s právem hlasovat se ČR účastní práce přibližně dvou set pracovních skupin a výborů Rady EU – Rady pro konkurenceschopnost (např. CREST – Výbor pro vědu a techniku). Mezi další důležité faktory patří zvyšující se pozornost k zapojování mladých vědeckých pracovníků do mezinárodní spolupráce.

V roce 2006 pokračovala příprava 7. rámcového programu ES a EURATOM. V červenci 2006 bylo schváleno Rozhodnutí Evropské rady a Evropského parlamentu o 7. rámcovém programu ES (2007-2013) a Rozhodnutí Evropské rady o 7. rámcovém programu EURATOM. Dokumenty byly schváleny včetně celkového rozpočtu. 7. rámcový program bude rozdělen na čtyři oblasti – Spolupráce, Myšlenky, Lidé a Kapacity.

Pro zastupování vlády při jednáních v orgánech Rady Evropské unie a Evropské komise týkajících se výzkumu a vývoje byla usnesením vlády zřízena na MŠMT funkce zmocněnce vlády pro evropský výzkum. Úkolem zmocněnce je také koordinovat činnosti domácích subjektů VaV, související s účastí na evropském výzkumu.

Závěr

Národní politika výzkumu a vývoje i její harmonizace jsou bez větších problémů plněny. Průběžně jsou přijímána opatření na aktualizaci politiky v návaznosti na měnící se vnitřní i vnější podmínky. Byly zahájeny práce na návrhu nové politiky. V září proběhla veřejná diskuse k aktuálním tématům této oblasti na portálu veřejné správy ve výzkumu www.vyzkum.cz. Nová národní politika výzkumu a vývoje má být předložena vládě do 31. prosince 2008.